

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Problém teorie struktury osobnosti

Hana Hromiaková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Problém teorie struktury osobnosti

Hana Hromiaková

Vedoucí práce:

PhDr. Jaromír Murgaš, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce
PhDr. Jaromíru Murgašovi, CSc. za jeho cenné rady a ochotu při vedení.

Obsah

1	ÚVOD	7
2	POJEM OSOBNOST	8
3	SOCIÁLNÍ ROLE.....	10
4	SLOŽKY OSOBNOSTI V POJETÍ VYBRANÝCH TEORETIKŮ	12
4.1	Psychoanalytický pohled Sigmunda Freuda.....	12
4.1.1	Jednotlivé složky osobnosti	12
4.1.2	Erós a Thanatos	13
4.2	Analytická teorie Carla Gustava Junga	14
4.2.1	Archetypy	14
4.2.2	Komplexy	16
4.3	Psychosociální teorie Ericha Fromma.....	17
4.4	Psychosyntéza Roberta Assagioliho	18
4.4.1	Role jako podosobnosti	18
4.4.2	Disidentifikace	19
4.4.3	Technika ideálních modelů	20
4.5	Gestalt terapie Fredericka Perlse.....	21
4.5.1	Složky osobnosti	22
4.5.2	Hraní rolí	22
4.6	Praktické pojetí Janette Rainwater	23
4.6.1	Podosobnosti	23
5	CHARAKTER	26
6	TEMPERAMENT	27
7	VÝVOJ OSOBNOSTI	29
8	SNY	33

9	ZÁVĚR.....	37
10	SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ	39
11	RESUMÉ.....	40

1 ÚVOD

Účelem této bakalářské práce je představení a porovnání tří klasických a tří doplňujících teorií osobnosti. Konkrétně se bude jednat o pojetí Sigmunda Freuda, Carla Gustava Junga, Ericha Fromma, Janette Rainwaterové, Fredericka Perlse a Roberta Assagioliho. K vypracování této práce využívám metod kompilace, interpretace a komparace.

Mým cílem bylo vytvořit několik kapitol, ve kterých bych stručně nastínila a porovnala myšlenky výše zmíněných autorů. Chtěla jsem upozornit na názory, které mají určití autoři společné, a také na ty, ve kterých se rozcházejí. Využila jsem převážně primární literatury, ale oporou mi byla také literatura sekundární, zejména knihy Milana Nakonečného, Viktora Drapely či Pavla Říčana. Zaměřím se především na klíčový pojem osobnosti, tzv. podosobnosti, temperament, charakter, vývoj osobnosti a sociální role.

První a druhou kapitolu věnuji přiblížení základních pojmů *osobnost* a *sociální role*, kterými se převážně v práci zabývám. Poté stručně představuji pojetí výše zmíněných teoretiků. V tomto stručném přehledu se zaměřuji především na to, jakou strukturu osobnosti tito autoři předpokládají. Následující kapitoly pojednávají o pojetí charakteru a temperamentu, jak se jimi převážně zabývali Freud, Jung, Fromm a Perls.

V kapitole s názvem *Vývoj osobnosti* se věnuji těm názorům Freuda, Junga a Perlse, v nichž se zabývali myšlenkou tzv. zralé osobnosti. Freud v této souvislosti vyčlenil několik vývojových stádií, které daly mnohým dalším pojetím základ a které proto více rozebírám. Dále pak sleduji tzv. obranné mechanismy, které souvisí s vývojem osobnosti a zároveň jsou společným tématem Junga a Freuda.

Závěrečnou kapitolu jsem věnovala problematice snů, která sice nemá přímou spojitost se strukturou osobnosti, ale i přesto s osobností do jisté míry souvisí. Nemínila jsem se tímto tématem zabývat nějak podrobněji; pouze zde nastiňuji, jaký význam měly sny v pojetí jednotlivých autorů.

2 POJEM OSOBNOST

Pojmem osobnost rozumí každý vědní obor něco jiného. Kupříkladu v historických vědách je osobnost pojata jako výrazný jedinec v dějinách lidstva a jiný význam má zase v sociologii či v právních vědách. My se v této práci zaměříme převážně na pojetí prezentovaná v psychologii, ale také filosofii.

V oblasti psychologie se osobností z hlediska její struktury zabývá převážně disciplína označovaná jako psychologie osobnosti. Uvádím zde definici Vladimíra Smékala: „Psychologie osobnosti popisuje, jak a čím se lidé od sebe navzájem liší a podobají ve svém vědomí a jednání, a vysvětluje analýzou vnitřních a vnějších podmínek, příčin a cílů, proč tomu tak je.“¹ Podle Pavla Říčana ji lze také chápat jako „víceméně hotový, ‘zavedený’ obor, který má jasné základní pojmy, vymezené pole působnosti a osvědčené metody“.² Ovšem je zde několik komplikací, o kterých Říčan hovoří ve své knize *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. V první řadě usiluje psychologie osobnosti o sebepoznání člověka, které ovšem nemůže být nikdy plně objektivní. Dle Říčana máme každý nějaké místo ve vesmíru a čase, tudíž to, co se jedněm může zdát jako naprostá pravda, můžou považovat druzí za nesmysl, a to, co je jiným svaté, ostatním nemusí říkat vůbec nic. Druhou komplikací jsou radikální historické změny, díky kterým se lidská osobnost neustále mění. Člověk se tedy liší od svých předků či potomků nejenom po biologické stránce, ale také po stránce psychologické (vliv prostředí, výchovy, prudkých globalizačních změn, atd.).³

Osobnost můžeme v běžné řeči definovat různými způsoby. Říčan nabízí tři, které si níže více vysvětlíme. Konkrétně v psychologii osobnosti se s psychikou nejvíce pracuje ve smyslu psychické individuality jedince a osobnosti jako architektury. Hodnotící význam je velmi okrajový.

- a. Hodnotící význam: V tomto případě se osobností míní osoba, která je nějakým způsobem výjimečná v pozitivním slova smyslu. Tímto způsobem mluví o osobnosti např. Vladimír Smékal ve své knize *Pozvání do psychologie osobnosti*:

¹ SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. s. 12.

² ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: Obor v pohybu*. s. 11.

³ Tamtéž. s. 11.

„Člověk je osobností tehdy, když má svou tvář, když je autorem svých činů, když nekopíruje a nenapodobuje, ale když zodpovědně stojí za tím, co dělá, když jedná s vědomím důsledků svých činů“.⁴

- b. Psychická individualita jedince: Osobnost v tomto smyslu značí odlišnost člověka od ostatních jedinců. Psychologie osobnosti se zde stává jakousi „vědou o individuálních rozdílech, které jednak popisuje, jednak vykládá“.⁵
- c. Osobnost jako architektura či struktura (uspořádání) celku psychiky: Psychika osobnosti je rozdělena na několik samostatných složek, z nichž každá má určitou svou funkci.⁶

⁴ SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. s. 28.

⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: Obor v pohybu*. s. 14.

⁶ Tamtéž. s. 13-14.

3 SOCIÁLNÍ ROLE

Pojmem sociální role se budeme v této práci často zabývat. Sociální role je v podstatě společností předepsaný vzor chování, který odpovídá normám společenského života, a podle kterého jedinec jedná v určitých situacích.⁷ „Tak jsou určeny role muže a ženy, dítěte a dospělé osoby, vdané ženy a dívky, ale i cestujícího v autobusu, návštěvníka divadelního představení a podobně.“ Samotný pojem role zavedl Ralph Linton a charakterizoval jej jako „úplnou sumu kulturních vzorců asociovaných s dílčím statusem“. Přívlastku „sociální“ se však začalo užívat až od 11. století, do té doby role znamenala pouze herecký výstup na jevišti.⁸

Nakonečný hovoří o člověku jako o subjektu systému rolí. V tomto systému se můžeme setkat s rolemi, které mají právní základ, kupříkladu role matky či otce, nebo s takovými, které jsou pouze určitým očekáváním druhých, a které nemusíme splnit. Ke správné funkci rolí přispívají tzv. pozitivní a negativní sankce, kterých využívá okolí jedince. Pokud je sociální chování v souladu s předpokládanou rolí, je společností akceptováno a upevňováno, ovšem jestliže se výrazně liší a nespĺňuje daná očekávání, je různými způsoby trestáno.⁹

Lidé se rolím učí, proto se tyto role stávají součástí jejich osobnosti. Člověku jsou zároveň společností ukládány různé hodnoty, které se však liší v jednotlivých kulturách a subkulturách. Může se jednat o subkultury různých věkových kategorií, společenských vrstev či extremistů. Tyto subkultury se zároveň vyznačují různými rituály společenského života, při kterých se snažíme chovat tak, jak je od nás očekáváno. Pod tímto vlivem se ztrácí tzv. „autenticita individuální osobnosti“ a odcizujeme se sami sobě.¹⁰

V různých vědních odvětvích se někdy užívá dvou pojmů – osoby a osobnosti. Zatímco osoba označuje „vnější, často neautentické projevy“, osobnost značí pravou podstatu duševního života člověka.¹¹ O člověku jako osobě pojednává filosof Jan Sokol ve své knize *Filosofická antropologie: Člověk jako osoba*. V úvodu této knihy kritizuje

⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. s. 154.

⁸ Tamtéž. s. 281.

⁹ Tamtéž. s. 281.

¹⁰ Tamtéž. s. 154.

¹¹ Tamtéž. s. 155.

zejména to, že se vztahy v moderní době stávají více neosobními. Ovšem nutným předpokladem pro vznik a udržování osoby jsou vztahy osobní, nikoli neosobní. Jestliže se však osobní vztahy vytrácejí, vytrácí se i osoba sama. Sám Sokol se zde ptá: „jsem-li všude jen občanský průkaz a rodné číslo, jsem to ještě já? Nebo možná přesněji: co potom znamená ‘já’?“¹²

Podle Sokola se osoba pomalu stává ohroženým druhem. Není náhoda, že začíná být hlavním tématem tohoto století, a to z toho důvodu, že si lidé začali její ohrožení uvědomovat. Příčiny tohoto ohrožení spatřuje Sokol zejména ve vzniku masových společností a „světového názoru“, že je pravdivé jen to, co jde nějak vědecky dokázat. To ostatní, co není vědě viditelné, jakoby neexistovalo. Ovšem osoba není nic, co by bylo vidět, nedá se na ni ukázat a nedá se ani zvažít. Lidská osoba je nám přístupná jen tím, čím se projevuje navenek.¹³

¹² SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie: Člověk jako osoba*. s. 9.

¹³ Tamtéž. s. 9-11.

4 SLOŽKY OSOBNOSTI V POJETÍ VYBRANÝCH TEORETIKŮ

V této kapitole pojednáme o hlavních bodech vybraných teorií osobnosti. Zaměříme se konkrétně na klasická psychologická pojetí osobnosti u Sigmunda Freuda, Carla Gustava Junga a Ericha Fromma. Dále se budeme zabývat doplňujícími pohledy Janette Rainwaterové, Fredericka Perlse a Roberta Assagioliho.

4.1 Psychoanalytický pohled Sigmunda Freuda

Známý lékař a psycholog Sigmund Freud je zakladatelem tzv. psychoanalýzy, která se stala stěžejní psychologickou teorií ve 20. století. Pojetí člověka jako sexuální bytosti se však později stalo předmětem kritiky. Byly vzneseny námitky, že člověk není jen bytostí sexuální, ale že má také jiné vyšší pohnutky určující jeho chování.¹⁴

4.1.1 Jednotlivé složky osobnosti

Freud pojímá osobnost jako uzavřený systém, ve kterém rozlišuje tři složky osobnosti: Ono, Já a Nadjá.¹⁵ Ono je plno pudové energie a jde mu pouze o uspokojení svých potřeb. Freud ho definoval jako „temnou, nepřístupnou část naší osobnosti“ či „chaos, kotelnice, v němž se různé vzruchy mísí v prudkém varu“. V oblasti Ono neexistuje čas, obsahy zůstávají stále stejné do té doby, než jsou učiněny vědomými (poté je lze prohlásit za minulé). Freud dále poznamenává, že tohoto „uvědomění“ lze dosáhnout prostřednictvím analytické léčby.¹⁶ Pokud bychom si měli představit Ono na názorném příkladu, pak by projevu této složky nejvíce odpovídalo chování kojence, které je řízeno principem slasti, tedy usiluje o eliminaci nelibých pocitů.

Druhá složka Já je naopak řízena principem reality. Jejím úkolem je převádět přání Ono do takové podoby, aby byla realizovatelná ve vnějším světě. Freud Já charakterizuje jako v podstatě „dynamicky slabou“ složku osobnosti, neboť všechna její energie pochází od Ono. Dále přirovnává vzájemný poměr obou složek k poměru jezdců na koni, kdy kůň

¹⁴ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I.* s. 363.

¹⁵ Ve své práci záměrně ponechávám velká písmena dle českého překladu *Freudovo Vybraných spisů*.

¹⁶ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I.* s. 373-374.

dodává energii k pohybu a jezdec řídí pohyb a určuje cíl. Zároveň dodává, že v případě Já a Ono velmi často nastává situace, kdy „jezdec musí koně vést tam, kam kůň sám chce jít“.¹⁷

Poslední ze složek, nazvaná Freudem jako Nadjá, je samostatná, řízena principem dokonalosti a její hlavní funkcí je to, čemu říkáme „naše svědomí“. Ovšem neexistuje v nás od samého počátku jako Ono, ale vytváří se procesem tzv. zvnitřnění. V podstatě tato složka osobnosti obsahuje zvnitřněné tresty a zákazy ukládané v dětství vnější autoritou – rodiči. Ve stavu melancholie se Nadjá projevuje více než názorně: „spílá ubohému Já, ponižuje je, týrá je, hrozí mu nejtěžšími tresty, dělá mu výčitky pro činy spáchané v dávné minulosti, které byly tehdy brány na lehkou váhu, jako by bylo po celé ono mezidobí shromažďovalo obvinění a jenom čekalo, až takto zesílí, aby se s nimi vytasilo a na základě těchto obvinění odsoudilo.“ Můžeme v podstatě říci, že to, co nazýváme mravním pocitem viny, je pouze důsledek napjatosti mezi Já a Nadjá.¹⁸

4.1.2 Erós a Thanatos

Freud rozlišuje dva základní, navzájem protikladné pudy, které nazývá Erós a Thanatos. Erós má sexuální povahu, naopak Thanatos je povahy agresivní a jeho cílem je destrukce.¹⁹ Pudy Freud charakterizuje jako síly, které „existují za napětími vzbuzovanými potřebami Ono“. Erós i Thanatos existují v každém člověku, ale vždy v rozdílné míře. Pud Eróta spojuje Freud s erogenními zónami, které vyvolávají slast, a proto také hraje tento pud velkou roli ve stádiích vývoje osobnosti, které budeme probírat níže. Drapela navíc dodává, že Freud uvažoval o možnosti, že se Erós může změnit v Thanata v případě, že se sexuální láska změní v sexuální agresivitu a milenec se tak stává „sexuálním vrahem“.²⁰

Freudovo pojetí Thanata podrobil kritice Frederick Perls ve své knize „Gestalt terapie: vzrušení lidské osobnosti a její růst“. Freud předpokládá, že každý organismus usiluje o rovnováhu a minimalizaci napětí. Stabilní rovnováhy prý může dosáhnout „návratem

¹⁷ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I.* s. 373-376.

¹⁸ Tamtéž. s. 365-366.

¹⁹ Tamtéž. s. 392.

²⁰ DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti.* s. 24-25.

k nižšímu řádu struktury“, proto se neustále snaží o vlastní destrukci. Perls však namítá, že následná smrt není způsobena návratem k nižší struktuře, nýbrž tím, že organismu ubydnou síly, a proto zahyne.²¹

4.2 Analytická teorie Carla Gustava Junga

Švýcarský univerzitní profesor a klinik Carl Gustav Jung je považován za zakladatele analytické psychologie, která ovlivnila nejen oblast psychologickou, ale také například literaturu a umění. V Jungovo pojetí hraje velkou roli minulost člověka, konkrétně ta, která předcházela jeho narození a je spojena s jeho lidskými i zvířecími předky.²² Zážitky a zkušenosti z této minulosti jsou dle Junga zahrnuty v tzv. kolektivním nevědomí a mají formu jakýchsi mytologických obrazů, které nazývá archetypy. V této souvislosti je Jung považován za velmi mystického člověka, ovšem sám o sobě tvrdí, že se řídí výhradně zkušenostmi například ze své lékařské praxe.²³

4.2.1 Archetypy

Jak jsme se již dozvěděli výše, archetypy jsou obsahy mytologického charakteru a jsou obsaženy v kolektivním nevědomí, které Jung také jinak nazývá „neosobním nevědomím“. Neosobním z toho důvodu, že obsahy v této oblasti nenáleží pouze jednotlivci, ale „lidstvu obecně“.²⁴ Dle Junga se totiž nerodíme jako „tabula rasa“, nýbrž s nevědomím, které je „skladištěm reliktnů a vzpomínek z minulosti“.²⁵ Původně se Jung domníval, že archetypy souvisí s rasovou dědičností, proto prováděl četné výzkumy nevědomí u amerických černochů. Při těchto výzkumech zjistil, že se ve snu jednoho z nich objevil velmi mytologický motiv „slunečního kola“, ačkoliv bylo velmi nepravděpodobné, že by tento černoch mohl někdy tento motiv spatřit. Po několika dalších zkoumáních tedy od původní myšlenky dědičnosti upustil.²⁶

²¹ PERLS, Frederick. *Gestalt terapie: Vzrušení lidské osobnosti a její růst*. s. 150-151.

²² DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti*. s. 31-32.

²³ JUNG, C.G. *Analytická psychologie: její teorie a praxe*. s. 53.

²⁴ Tamtéž. s. 49.

²⁵ Tamtéž. s. 52.

²⁶ Tamtéž. s. 49-50.

Obsahy v kolektivním nevědomí nelze ovládat vůlí, pokud jsou například aktivovány v rozsáhlejších sociálních skupinách, „je výsledkem hromadné šílenství, psychická epidemie, která může vést k revoluci, válce nebo k něčemu podobnému.“ Jung se o této situaci vyjadřuje takto: „Nejen, že v tom hnutí jste – vy jste to hnutí.“²⁷

Archetypů je nepřehledné množství, ale my vyzdvihneme nejdůležitější z nich, což jsou: anima a animus, persona a stín. Současně pojednáme o archetypu Velké matky, který Nakonečný ve své knize *Psychologie osobnosti* považuje taktéž za důležitý.

Anima je v podstatě kolektivní obraz ženy existující v mužském nevědomí. Je to část duše muže, jelikož žádný muž není čistě mužský, ale má v sobě cosi ženského. Jung tvrdí, že právě ti nejmužnější jsou velmi citliví, i když to nedávají znát. Tato vlastnost je ovšem společností vykládána jako „zženštilost“.²⁸ Anima ztělesňuje obraz matky, sestry, manželky či milenky a může mít pozitivní (světice, starostlivá přítelkyně) i negativní (děvka, nenasytná svůdkyně) povahu. Vlastnosti animy jsou také úzce spjaty s vlastnostmi mytologických postav, např. Afrodité, která symbolizuje krásu a smyslnost, či Hekaté, která představuje temnou stránku ženství. Naopak animus je, jak je již z textu jistě patrné, obraz muže v nevědomí ženy. Pro ženu tedy představuje obraz otce, bratra, manžela či milence.²⁹

Archetyp osoby Jung charakterizuje jako jakousi masku, pod kterou skrýváme svou pravou tvář a zároveň ji využíváme k vytváření určitého dojmu u ostatních.³⁰ Jedná se v podstatě o druh ega, které se projevuje navenek, o tzv. sociální roli. Pokud se však s touto rolí příliš identifikujeme, může persona zcela pohltit naše skutečné „Já“.³¹

Stín je archetypem, který prezentuje zvířecí stránku v každém člověku. Jung je zastáncem názoru, že by se člověk měl naučit se svým stínem žít, uznat jej, a ne se ho snažit zbavit. Pokud by se totiž snažil stín vytěsnit, mohlo by dojít k jednostrannému vývoji či dokonce k neurotickému onemocnění.³²

²⁷ JUNG, C.G. *Analytická psychologie: její teorie a praxe*. s. 56-57.

²⁸ JUNG, C. G. *Výbor z díla III.: Osobnost a přenos*. s. 89-91.

²⁹ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 588.

³⁰ JUNG, C. G. *Výbor z díla III.: Osobnost a přenos*. s. 94.

³¹ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 590.

³² JUNG, C. G. *Výbor z díla III.: Osobnost a přenos*. s. 245.

Archetyp Velké Matky symbolizuje přírodu se dvěma tvářemi a je námětem mnoha mýtů. Velká matka je oboupohlavní, ale i přesto stále považuje za nadřazený mateřský princip. Nakonečný v této souvislosti zmiňuje Hesiodovu Theogonii, kde bohyně Gaia „plodí a rodí sama ze sebe mužský pratvar Urana (nebesa) a Ponta (moře), potom podnícena Érotem se oběma stává matkou Titánů a bohů moře.“ Ovšem tato oboupohlavnost není v mytologii úplně jednotná, kupříkladu v biblické verzi je Eva stvořena z Adamova žebra, tudíž tvořící síla je zde mužská.³³

V neposlední řadě je nutno zmínit, že archetypy se vzájemně prolínají. Jako první „nositelkou“ obrazu duše je většinou žena, která později v muži vyvolává nějaké pocity. V moderním světě jsme si vytvořili náhradu v podobě ideálu manželství, kde žena představuje roli matky a muž „svůdně vychází v ústrety majetnickému instinktu ženy“.³⁴

4.2.2 Komplexy

K nevědomí člověka, které Jung nazývá temnou sférou, se můžeme přiblížit třemi metodami: testem slovních asociací, analýzou snů či metodou aktivní imaginace. Při užití těchto metod můžeme narazit na tzv. komplexy, které Jung definuje jako „shluky psychických obsahů charakterizované zvláštním nebo snad trapným citovým zabarvením, co je obvykle skryto před zrakem“.³⁵ Každý si jistě vzpomene na situaci, kdy v důležité chvíli začal koktat nebo nebyl s to si vybavit určitou informaci. Toto se děje jednoduše proto, že nám na dané věci záleží, má pro nás určitý význam. A jakmile je něco citově zabarvené, je to pro nás současně hůře zvládnutelné. Jung vysvětluje, že tyto obsahy jsou spojeny s tělními reakcemi, proto je jejich ovládnutí obtížnější.

Komplexy mají tendenci projevovat se jako další částečné neboli fragmentární osobnosti s vlastním tělem. Jung doslova píše, že je to „něco, co dráždí tělo“, něco, „co nemůže být lehce odsunuto stranou, poněvadž to má kořeny v těle“ a „tahá za nervy“. V některých chvílích jednají jako by měli svou vlastní vůli. V takové situaci člověk například udělá nebo řekne něco jiného, než měl původně v úmyslu, protože jeho jednání

³³ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 588-589.

³⁴ Tamtéž. s. 589.

³⁵ JUNG, C.G. *Analytická psychologie: její teorie a praxe*. s. 59.

bylo přerušeno určitým komplexem. Tento jev můžeme ve větší míře spatřit u schizofrenika, u kterého se komplexy projevují ve formě vizí či „cizích“ hlasů.³⁶

Měli bychom si uvědomit, že jsme ve svém jednání do jisté míry omezeni komplexy. Jung tuto skutečnost dokazuje na příkladu spisovatele, který ve svých dílech vytváří postavy, ale později popře jakoukoli psychologickou souvislost. Podle Junga se tyto postavy vytváří určitým způsobem samy, není to pouze výsledek autorovy představivosti. Jedná se tedy současně o prostředek, jehož prostřednictvím se lze dozvědět něco o spisovatelově psychice.³⁷

Pokud bychom měli jmenovat nejčastější komplexy, byly by to: komplex incestní, mocenský, spasitelský, méněcennosti a narcismu. Jung doslova mluví o osobnosti jako o „rozporuplné mnohosti komplexů“.³⁸

4.3 Psychosociální teorie Ericha Fromma

Pro Frommovu teorii využívám, stejně jako Drapela, označení „psychosociální“, ovšem v jiné literatuře je možné nalézt tutéž teorii pod názvy: sociálně psychologická, neofreudiánská, analytická či sociokulturní.³⁹

Fromm osobností rozumí „totalitu zděděných a získaných psychických vlastností, které charakterizují jedince a vytvářejí jedinečnost tohoto jedince“. Základními složkami osobnosti jsou temperament a charakter. Temperament „souvisí se způsobem reakce, je podmíněn konstitucí a je neměnný“. Oproti tomu charakter je utvářen zážitky, obzvláště v mládí, a do jisté míry je proměnný zážitky novými. Charakter Fromm rozčlenil na dva typy: neproduktivní a produktivní. Neproduktivní dále na receptivní, vykořisťovatelskou, křečkovskou a tržní orientaci. Upozorňuje však, že se nejedná o popis charakteru určitých jedinců, nýbrž o „ideální typy“.⁴⁰

³⁶ JUNG, C.G. *Analytická psychologie: její teorie a praxe*. s. 83-84.

³⁷ Tamtéž. s. 83-84.

³⁸ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 592.

³⁹ DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti*. s. 63.

⁴⁰ FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. s. 44- 46.

Člověk s receptivní orientací věří, že objekt své touhy může získat jen z „vnějšího pramene“. V této souvislosti Fromm zmiňuje problematiku lásky, kde jde takovému člověku výhradně o to „být milován“, nikoli milovat. Vykořisťovatelský typ má s receptivním společně to, že opět věří, že „pramen všeho dobra leží vně“, avšak v jednom se přece liší – vykořisťovatelský typ nečeká, že dostane něco darem, ale bere si vše za pomoci násilí. Křečkovská orientace je proti předcházejícím typům odlišná. Lidé s křečkovskou orientací nemají důvěru v nic, co by mohli z okolního světa získat. Tržní orientace je dle Fromma založena na pocitu, že je člověk sám zbožím a má směnnou hodnotu.⁴¹ Tudíž, jak dodává Drapela, není hodnocen podle toho, jaký je, ale podle toho, jaký činí dojem.⁴²

Ke zkoumání produktivního charakteru, o kterém se vyjadřuje jako o rozvinutém, „který je cílem lidského vývoje a který současně odpovídá ideálu humanistické etiky“, ho přivedla skutečnost, že ve 20. století na místo vizí dobrého člověka a dobré společnosti, nastoupila kritická analýza, která pouze předpokládala, jaký by měl takový člověk a taková společnost být. Tento nedostatek vizí dle něho způsobil tzv. ochromení víry v sebe a ve svoji budoucnost.⁴³

4.4 Psychosyntéza Roberta Assagioliho

Italský psychiatr Roberto Assagioli formuloval v roce 1910 psychologickou teorii, jež nese název psychosyntéza. Zpočátku byl ovlivněn psychoanalýzou, zejména Jungem, ale později se od ní odklonil.

4.4.1 Role jako podosobnosti

Každý z nás si jistě uvědomuje, že se chováme jinak ve svém domácím prostředí, v práci, mezi přáteli, o samotě či například na fotbalovém utkání ve skupině fotbalových nadšenců. Assagioli mluví o dvou základních typech těchto rozdílů v chování. Tyto typy nazývá „he-man“ a „milquetoast“. „He-man“ je typem silným a mocným, naopak „milquetoast“ je typ slabý, nevýrazný. Autor upozorňuje, že tyto rozdíly jsou naprosto

⁴¹ FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. s. 53-59.

⁴² DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti*. s. 66.

⁴³ FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. s. 69 - 70.

normální, jelikož každý z nás má jiná „já“ podle vztahů, které máme s ostatními lidmi. Tedy můžeme se chovat v zaměstnání například jako „he-man“ a v rodinném životě jako „milquetoast“, a naopak. Je pro nás důležité, abychom se s těmito odlišnými typy našich „já“ neztotožňovali, ale naopak si uvědomili, že jsou to pouze jakési role, které hrajeme.⁴⁴ Lidé, kteří se příliš identifikují s určitou rolí, jsou jí natolik posedlí, že nemají téměř žádný individuální život.⁴⁵ Assagioli v takových případech doporučuje techniku disidentifikace, o které si povíme níže.

4.4.2 Disidentifikace

Disidentifikace je velmi důležitým cvičením, které nám má pomoci rozpoznat naše skutečné „já“, které je „jednoduché, neměnné, stálé a vědomé sebe sama“ a „centrum čistého vědomí“.⁴⁶ Velmi často se ztotožňujeme s fyzickými pocity, emocemi či myšlenkami. Assagioli se o tom vyjadřuje takto: „Říci, že jsem podrážděný, je jako spáchat psychologickou gramatickou chybu. Místo toho řekněme: ‘Je ve mně stav podráždění’“. Měli bychom si uvědomit, že naše tělo, pocity a mysl jsou pouze nástroje, které jsou nestálé a proměnlivé, a že naše „já“ je úplně něco jiného.⁴⁷ Jakmile si toto uvědomíme, a pomocí disidentifikace vyřadíme fyzické, duševní a emocionální obsahy, dostaneme se k onomu zmiňovanému centru čistého vědomí, našemu pravému „já“. Tuto techniku lze použít také v oblasti rolí, které v životě hrajeme. Musíme si stejně jako v případě fyzických pocitů, emocí a myšlenek, uvědomit, že tyto role, které sice ochotně hrajeme, nejsou naším skutečným „já“. Assagioli tvrdí, že existuje jedna vnitřní osoba, která přetrvává v každé z těchto rolí, a o které můžeme mluvit ve smyslu masky – persony. Nánosů této persony je nutné se zbavit, jinak se staneme příliš „statickými“. Assagioli zároveň radí, abychom techniku disidentifikace využívali co nejčastěji, například jako součást každodenní duševní hygieny.⁴⁸

⁴⁴ ASSAGIOLI, Roberto. *Psychosynthesis*. s. 74-75.

⁴⁵ Tamtéž. s. 121.

⁴⁶ Tamtéž. s. 117.

⁴⁷ Tamtéž. s. 117.

⁴⁸ Tamtéž. s. 119-121.

4.4.3 Technika ideálních modelů

Každý z nás má v sobě, jak jsme si již pověděli výše, několik různých podosobností. Assagioli využívá pro práci s těmito podosobnostmi zvláštního cvičení, které nazývá technikou ideálních modelů. Toto cvičení má velmi blízko k psychodramatu. Podosobnosti zde nazývá „sebe-modely“ nebo prostě modely, které jsou rozmanité povahy a v neustálém boji mezi sebou. Účelem tohoto cvičení je uvědomění si těchto modelů, což je také zároveň účelem psychoanalýzy.⁴⁹

Assagioli rozlišuje několik kategorií modelů, které nám brání sebepoznání toho, co skutečně jsme. Rozlišení je následující:

- 1) „Co věříme, že jsme“ – podceňujeme se, nebo naopak nadhodnocujeme
- 2) „Jací bychom chtěli být“ – jedná se o nedosažitelné, idealizované modely, které popisovala již Karen Horneyová
- 3) „Jak bychom se chtěli jevit ostatním“
- 4) „Co lidé věří, že jsme“
- 5) „Co dělají ostatní, a co chtějí, abychom také dělali“
- 6) „Obrazy nás evokovány jinými“
- 7) „Kým se můžeme stát“

Čtvrtá a pátá kategorie zahrnuje modely, které Assagioli označuje jako ty „cizího původu“. Jedná se o modely, které nepřijímáme a někdy je dokonce nesnášíme. V šesté kategorii se nachází modely, které nás ostatní donutí přijmout, a proto mohou být nejvíce škodlivé. Poslední kategorie obsahuje model toho, kým se můžeme stát, tedy cíl techniky ideálních modelů.⁵⁰

Každý člověk má vytvořený svůj ideální model, který využívá ve svém životě. Tento model odpovídá vzorci chování, které je žádoucí či vyvolává obdiv. Assagioli toto nazývá „hrdinským uznáním“, neboť uctívání a obdiv přirozeně vyvolávají touhu nápodoby. V dnešní době už však neuctíváme hrdiny jako v minulosti, ale „idoly“ jako jsou filmové

⁴⁹ ASSAGIOLI, Roberto. *Psychosynthesis*. s. 166-167.

⁵⁰ Tamtéž. s. 167.

hvězdy, sportovci, výherci, úspěšní podnikatelé atd. Tyto osoby uctíváme a máme tendenci jim odpovídat, aniž bychom znali jejich charakter. Při technice ideálních modelů je však důležité, abychom se těchto svých nereálných a nevhodných modelů zbavili. Terapeut nám může pomoci tím způsobem, že nám ukáže, jaký námi uctívaný idol ve skutečnosti je - co skrývá za svou atraktivní maskou. Assagioli dále upozorňuje, že v případě tohoto „odhalování hollywoodského ideálu krásy“ se v žádném případě nejedná o poradenství, jelikož terapeut pacienta pouze směřuje na vedlejší cestu, kterou by mohl jít, ale neříká mu, jakým směrem má jít.⁵¹

Při technice ideálních modelů postupujeme podobně jako při psychodramatu s využitím dramatizace. Nejprve se terapeut a pacient dohodnou, jaké kvality budou během této techniky rozvíjeny. Poté terapeut pacienta vybídne, aby přehrál role, které ve svém životě hraje. Pacient se snaží hrát svou roli co nejlépe, a tím rozvíjí potřebné kvality. Assagioli svým pacientům dále radí, aby si své role stejným způsobem vyzkoušeli přehrát před malou skupinou přátel, a sledovali jejich reakce. Jakmile se setkají s pozitivními reakcemi, mohou tuto roli začít úspěšně hrát i před širší veřejností. Je-li tato technika dobře provedena, má všechny výhody opravdového psychodramatu.⁵²

4.5 Gestalt terapie Fredericka Perlse

Německý psycholog Frederick Perls je často označován za zakladatele gestalt terapie. Sám o sobě však říká, že gestalt terapii pouze znovu objevil, jelikož gestalt je starý jako svět sám, jedná se v podstatě o organickou funkci nebo chcete-li „tvoření celků“.⁵³ Byl ovlivněn názory Freuda, ale později je shledal nedostačujícími a označoval je za „freudiánské nesmysly“.⁵⁴ Na rozdíl od psychoanalýzy, která analyzuje pacientovu minulost, se Perlsova gestalt terapie zabývá přítomností, tedy tím, co člověk prožívá právě teď. Současně se také zabývá osobnostním růstem a rozvíjením lidského potenciálu.

⁵¹ ASSAGIOLI, Roberto. *Psychosynthesis*. s. 168-170.

⁵² Tamtéž. s. 170-173.

⁵³ PERLS, Frederick S. *Gestalt terapie doslova*. s. 23.

⁵⁴ Tamtéž. s. 9.

4.5.1 Složky osobnosti

Perls hovoří o dvou protikladných složkách osobnosti, které nazývá topdog a underdog. První charakter topdog charakterizuje Perls jako tu část osobnosti, která je spravedlivá, autoritářská a ví všechno nejlépe. K ovládní využívá různých příkazů a hrozeb, kterými se nám snaží namluvit, že pokud se nezachováme určitým způsobem, bude mít naše jednání hrůzné důsledky. Ovšem druhý charakter underdog je v podstatě slabé „plačící dítě“, které rádo omlouvá své činy. Tyto dva charaktery jsou spolu v neustálém boji, jedná se o tzv. vnitřní konflikt. Perls doslova říká, že je člověk „rozdělen na kontrolora a kontrolovaného“.⁵⁵

Tito „dva šašci“, jak se Perls o topdogu a underdogu vyjadřuje, „hrají sebetrýznivou hru na jevišti naší fantazie“. V případě, že chceme splnit perfekcionistické požadavky topdogu, jedná o sebetrýzeň skrytou pod maskou „sebezdokonalení“. Tato snaha často končí nervovým zhroucením, které je jedním z nástrojů užívaných underdogem. V tomto případě se jedná o „rozštěp mezi topdogem a underdogem“. Perls upozorňuje na důležitý fakt, že většina lidí se zaměřuje na to, jací by měli být místo toho, aby se věnovali „aktualizaci sebe sama“, tzn. aktualizaci toho, jací jsou. Tím, že budeme topdogu a underdogu naslouchat a snažit se jím porozumět, je můžeme vzájemně usmířit.

4.5.2 Hraní rolí

V dnešní rychle se měnící společnosti roste pocit úzkosti. Úzkosti se řada psychiatrů obává, avšak Perls ji tak negativně nevidí. Znamená pro něj pouze „mezeru mezi teď a potom“. Tuto mezeru se snaží lidé zaplnovat tím, že hledají stálé zaměstnání, uzavírají různé pojistky, prostě plánují. Úzkost je ve své podstatě tréma z budoucích událostí. Tato úzkost souvisí právě se sociálními rolemi, které hrajeme. Máme strach, zda tyto role budeme hrát správně, zda nás okolí přijme pozitivně, atd. Dle Perlse žijeme v klišé, podle určitých vzorů chování. Hrajeme určité role stále dokola.⁵⁶ Z tohoto důvodu kritizuje většinu terapií, které se snaží člověka přizpůsobit požadavkům společnosti. To dle něj není správné, alespoň ne v této době, neboť nynější společnost není tak stabilní jako

⁵⁵ PERLS, Frederick S. *Gestalt terapie doslova*. s. 25-26.

⁵⁶ Tamtéž. s. 37.

v dřívějších letech. Současnou společnost označuje jako nezdravou a za základní osobnost této doby považuje osobnost neurotickou. Tedy nezbyvá nám nic jiného, než se podílet na této „kolektivní psychóze“, nebo se nepřizpůsobit a být považován za nežádoucího.⁵⁷

Perls spojuje hraní rolí s myšlením. Říká, že vždy, když myslíme, vytváříme si různé plány ohledně rolí, které chceme hrát. Poté se snažíme sebe i druhé hypnotizovat, přesvědčovat o naší roli. A když se nám to nedaří, přichází úzkost neboli tréma. Hraní rolí je tedy v podstatě to samé jako manipulace s okolím. Jsme nositeli určité masky, podvádíme ostatní. Vynakládáme spoustu energie k manipulaci, místo abychom ji využili k osobnímu rozvoji.⁵⁸

Proč nám tolik záleží na tom, abychom hráli dobře naše role? Jednoduše proto, že chceme, aby nás druzí měli rádi. Tím se však současně stáváme závislými na ostatních. Perls potvrzuje fakt, který již předtím zmínil Erich Fromm ve své knize „Umění milovat“, a to sice ten, že je rozsáhlým fenoménem být milován, ne milovat. Láska je pro lidi určitým rizikem, chtějí druhé ovládat, proto je pro ně stav, kdy jsou milováni, výhodný.⁵⁹

4.6 Praktické pojetí Janette Rainwater

Populární verzi teorie osobnosti, rozvíjející Jungovy postřehy a teorii Roberta Assagioliho prostřednictvím tzv. podosobností předložila v nedávné době Janette Rainwaterová ve své knize „Vezměte život do vlastních rukou“. Ovšem na rozdíl od ostatních psychologů, kteří se touto problematikou taktéž zabývali, nepřirazuje těmto podosobnostem konkrétní jména. Naopak tvrdí, že by se měl člověk se svými podosobnostmi seznámit podrobněji sám, a poté si pro ně vymyslet vlastní pojmenování.

4.6.1 Podosobnosti

Dle autorky vznikají jednotlivé podosobnosti jako reakce na naše tužby či potřeby. Mohou se rozvinout již v raném věku a nikdy nejsou identické s podosobnostmi jiného člověka. Autorka dále zdůrazňuje, že pokud se budeme snažit své podosobnosti ignorovat

⁵⁷ PERLS, Frederick S. *Gestalt terapie doslova*. s. 37.

⁵⁸ Tamtéž. s. 41-42.

⁵⁹ Tamtéž. s. 41.

nebo je budeme chtít úplně vymýt, nebudeme úspěšní. A to právě z toho důvodu, že jsou soustředěny kolem určité potřeby celkové osobnosti, a jejich síla odpovídá okolnostem, za kterých vznikly. Tudíž pokud některá z podosobností vznikla kupříkladu v reakci na určité trauma, bude velmi silná, a budeme tedy muset vyvinout větší úsilí, abychom se s ní naučili pracovat.

Rainwaterová charakterizuje podosobnosti jako jakési hlasy v naší hlavě, které vzájemně soutěží o vůdčí postavení. Tyto hlasy vedou mezi sebou dialogy, které mohou vést až „destrukci“ osobnosti, pokud si nezačneme více uvědomovat naše středové „já“. Úkolem tohoto středového „já“ je smíření bojujících podosobností, kterého můžeme dosáhnout pomocí techniky sebepozorování.⁶⁰

Autorka dále hovoří o podosobnostech, které mají „negativní vnější kvality“ a které vlastní většina z nás. Tyto podosobnosti nazývá Kritikem, Sabotérem a Obětí. Kritik je ten hlas, který nás rád poučuje a vyčítá nám naše činy. Charakteristické věty pro něj jsou: „Měla bys...“ či „Kdy už se konečně naučíš...“. Podosobnost Sabotér se nás snaží odrazovat od budoucích plánů nebo se pokusí zničit to, co již máme. Sabotér může pocházet z různých zákazů a varování z minulosti. Rainwaterová podotýká, že „poznání a pochopení našeho Sabotéra může být jedním z nejdůležitějších úkolů, které sami na sobě uděláme“. Třetí podosobnost Oběť je vlastní většině z nás, je to ta, která se ráda lituje a cítí se bezmocná a neschopná. Je zaujatá pouze minulostí a budoucností místo toho, aby přijala přítomnost. Rainwaterová toto vysvětluje na příběhu dívky Frances, která byla jako dítě zneužívána nevlastním otcem. Ten ji po celou dobu varoval, aby nic neříkala své matce, protože by ji pak neměla ráda a jistě by ji vyhodila z domu. Nyní Frances často trpí úzkostí z toho, že nemůže nijak změnit nepříjemné situace, které nastanou.⁶¹

Je důležité, abychom se za přítomnost podosobností, které působí negativně, přestali odsuzovat. Každá na první pohled negativní podosobnost má totiž i své kladné stránky. Ovšem „přijetí“ podosobností v tomto případě neznamená „ztotožnění se s nimi“. Nikdy nesmíme dovolit, aby naše podosobnosti ovládaly naše vlastní „já“. Této situaci můžeme předejít cvičením zvaným „disidentifikace“ neboli odtotožněním, jež autorka převzala od Roberta Assagioliho, jehož teorii jsme si vyložili výše. Pomocí tohoto cvičení se lépe

⁶⁰ RAINWATER, Janette. *Vezměte život do vlastních rukou*. s. 30-33.

⁶¹ Tamtéž. s. 36-39.

naučíme rozpoznat naše „já“ a uvědomíme si, že i přesto, že v sobě máme určité podosobnosti, nejsme s nimi totožní.⁶² Rainwaterová pracuje také s Jungovým pojmem individuace, který ona sama označuje jako proces, během něž se stáváme „tou určitou a jedinečnou bytostí, kterou de facto jsme“. Abychom dokončili tento proces, musíme, jak už jsme si řekli výše, být schopni rozpoznat naše pravé „já“ a neplést si ho s žádnou ze sociálních rolí, které hrajeme. Také nesmíme dovolit archetypům, aby jakýmkoli způsobem ovlivňovaly naše chování.⁶³

⁶² RAINWATER, Janette. *Vezměte život do vlastních rukou*. s. 40-41.

⁶³ Tamtéž. s. 130-131.

5 CHARAKTER

Pojem charakter je řeckým výrazem pro trvalý výrazný znak neboli také vryp. Tento výraz použil již kdysi Theophrastos přibližně kolem 3. st. př. n. l. ve svých „Etických charakterech“, kde popisuje různé charakterové typy člověka. Charakterem se zabývali i někteří známí filosofové, například Immanuel Kant či Arthur Schopenhauer, kteří jej ztotožňovali s chtěním či s vůlí. Názory na povahu charakteru se u různých autorů liší, někteří si dokonce myslí, že je charakter čistě etický pojem, a v psychologii tedy nemá co dělat.⁶⁴

Sigmund Freud vytvořil tzv. dynamické pojetí charakteru a spojoval charakterové rysy s libidem. Toto libido je tím, co určuje naše chování, ale není s ním identické. Tedy „dynamickou povahu charakterových rysů vykládal jako výraz jejich libidózního původu“. Fromm následuje Freuda v tom, že nepopisuje jednotlivý charakterový rys, nýbrž celkový charakter, ze kterého jednotlivé charakterové rysy odvozuje. Tyto odvozené charakterové rysy nazývá orientací charakteru. Ovšem rozdíl v pojetí Freuda a Fromma je ten, že Fromm vidí základ charakteru ve způsobu, jakým si člověk osvojuje věci a jaký má vztah nejen k ostatním lidem, ale i k sobě samému. Tyto dva způsoby nazývá procesy „asimilace“ a „zespolečenštění“. Na základě těchto způsobů vytvořil receptivní, vykořisťovatelskou, křečkovskou a tržní orientaci, které jsme si vysvětlili již výše, a které považuje za jádro charakteru člověka.⁶⁵

Perls pojímá charakter jako strnulý systém, říká, že pokud má člověk charakter, tak je jeho chování „zkamenělé, předvídatelné a ztrácí schopnost volně se vyrovnávat se světem za pomoci všech svých prostředků“. V podstatě je dle něj ideální takový člověk, který charakter nemá. Naše společnost totiž požaduje, aby člověk měl dobrý charakter, a to z toho důvodu, že je pak snazší předvídat jeho chování.⁶⁶ Člověk se poté stává pro společnost dobrým občanem.

⁶⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. s. 54.

⁶⁵ FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. s. 47 – 50.

⁶⁶ PERLS, Frederick S. *Gestalt terapie doslova*. s. 15.

6 TEMPERAMENT

Ve vědě se slova temperament, stejně jako slova osobnost, užívá v trochu jiném smyslu než v běžné řeči. Říci v běžné řeči o někom, že je temperamentní, znamená, že má výbušnou a živou povahu. A právě proto bychom si mohli myslet, že se jedná o určitou vlastnost, kterou každý člověk disponuje, ale v jiné míře. V psychologii se však pojmem temperament myslí celý soubor temperamentových vlastností, podle kterých dále posuzujeme temperament člověka.⁶⁷

Temperament je také asi nejvíce prozkoumanou složkou osobnosti, která je někdy nazývána „mostem mezi tělem a osobností“.⁶⁸ Mluvil o něm již řecký lékař Hippokrates, jehož rozčlenění temperamentu na čtyři typy je nám známo dodnes, i když v poněkud zdokonalené verzi. My se v této kapitole zaměříme na pohledy Junga a Fromma.

Jung na základě svých zkušeností a studia předchozích typologií formuloval vlastní typy temperamentu – extraverti a introverti. Rozdíl těchto dvou typů tkví v tom, že jedinci introvertně založení se soustředí na sebe, na rozdíl od jedinců extrovertních, kteří se obracejí ke svému okolí. Ovšem novější studie ukázala, že ne všichni lidé jsou stoprocentní extraverti či introverti. Toho si můžeme všimnout například v krizových situacích, kdy introverti mohou začít vyhledávat společnost druhých a extraverti zase naopak dají přednost samotě.⁶⁹

Fromm v této souvislosti upozornil na riziko záměny temperamentu s charakterem, která je hlavním činitelem, který bránil pokroku v jejich studii. Dle něj můžeme tuto záměnu spatřit právě v Jungově pojetí. Říká, že Ti, kteří tíhnou spíše k extrovertnímu typu, popisují člověka introvertního jako ochromeného a neurotického. A naopak Ti, kteří tíhnou k typu introvertnímu, mluví o extrovertním člověku jako o povrchním, plochém a nestálém. Fromm tedy vidí chybu právě v tom, „že se tu srovnává ‘dobrý’ člověk jednoho temperamentu se ‘špatným’ jiného temperamentu“.⁷⁰ Tudíž disponuje-li člověk vlastnostmi odlišnými od jiného temperamentu, nedokáží lidé tuto rozdílnost pochopit a

⁶⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 65.

⁶⁸ SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti*. s. 189.

⁶⁹ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. s. 268-269.

⁷⁰ FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. s. 46.

označují ji tak za špatnou. Ve skutečnosti ale nelze říct, který typ temperamentu je dobrý, neboť každý má své výhody a nevýhody. Extrémní introvert či extrémní extrovert není nikdy zcela vyrovnanou osobností.

Je však třeba také zmínit, že Jung kromě svého známého rozdělení na extraverci a introverzi předložil ještě dalších osm typů osobnosti. Při sestavování těchto typů vyšel právě z pojetí extraverce-introverze, ale také z dalších dvou protikladů. Prvními z nich jsou tzv. „racionální“ funkce, mezi které zahrnuje myšlení a citění. Pomocí myšlení se snažíme porozumět své zkušenosti užitím logiky a rozumu, citění nás zase informuje o hodnotě zkušenosti, zda je pozitivní či negativní. Druhými protiklady jsou smyslové vnímání a intuitivní vnímání. Díky smyslovému vnímání jsme si vědomi všech vlastností věcí ve svém okolí. Pokud jsme však zaměřeni na intuici, spoléháme na své dojmy, které pocházejí z nevědomé zkušenosti. Dalšími osmi typy tedy jsou: extravertně myšlenkový, introvertně myšlenkový, extravertně citový, introvertně citový, extravertně počitkový, introvertně počitkový, extravertně intuitivní a introvertně intuitivní.⁷¹

Jung byl toho názoru, že všechny tři protiklady dávají člověku na výběr mezi tou a onou funkcí. Pokud je prý totiž člověk dokonalý ve svém myšlení, nemůže být zároveň dokonalý ve svém citění, jelikož si tyto funkce vzájemně překáží. Jestliže tedy chceme myslet vědecky, tudíž nezaujatě, musíme se zbavit všech citových hodnot.⁷²

⁷¹ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: Obor v pohybu*. s. 127-129.

⁷² JUNG, C.G. *Analytická psychologie: její teorie a praxe*. s. 23.

7 VÝVOJ OSOBNOSTI

Každý člověk prochází během svého života několika vývojovými stádii než se „zakotví“ v určitém bodě, ve kterém již můžeme mluvit o tzv. „zralé osobnosti“. V této kapitole si přiblížíme pohledy jednotlivých autorů, kteří se tématem vývoje osobnosti zabývali.

Freud vytvořil pět dynamických fází, které spojil se třemi erogenními zónami: orální (ústa), anální (rektální oblast) a falickou (pohlavní orgány). Tyto fáze duševního vývoje však lze současně nazvat vývojem libida.⁷³ Sám Freud libido charakterizuje jako „sílu, kterou se sexuální pud projevuje“.⁷⁴ Jung naopak využíval tohoto pojmu v širším významu a nepovažoval ho za čistě sexuální. Sám se o libidu a Freudovo pojetí vyjadřuje takto: „Libido pro mě znamená duševní energii, která odpovídá intenzitě ‘nabití’ duševních obsahů. Freud v souhlase se svými teoretickými předpoklady ztotožňuje libido s Érotem a pokouší se odlišit je od duševní energie obecně“.⁷⁵

Drapela v této souvislosti upozorňuje na to, že Freudovy fáze vývoje byly původně vymezovány v určitém věku dítěte, avšak tento přístup je v dnešní době, kdy je proces zrání u dětí rychlejší než v předešlých letech, matoucí.⁷⁶ Nakonečný ve své knize „Psychologie osobnosti“ toto věkové vymezení stále využívá. Přejdeme tedy k jednotlivým fázím vývoje osobnosti dle Freuda.

První je fáze orální, ve které kojeneček spojuje pocit slasti s přijímáním potravy. Prs matky je pro kojence v podstatě první sexuální objekt, který nahrazuje také jinými částmi svého těla. Freud je toho názoru, že kupříkladu dumání prstu je formou sexuálního aktu, který dítěti přináší pocit blaženosti.⁷⁷ Oblast úst se později, kdy začínají růst první zuby, mění z centra slasti na centrum bolesti. Následující fázi nazýváme anální. V této fázi se dítě začíná zaměřovat na oblast konečníku a slast si navozuje „spontánním vyprazdňováním střev“. Freud dokonce tvrdí, že pro dítě stolice znamená jakýsi „první

⁷³ DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti*. s. 25.

⁷⁴ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I*. s. 224.

⁷⁵ DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti*. s. 34.

⁷⁶ Tamtéž. s. 25.

⁷⁷ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I*. s. 225.

dar“, kterým chce obdarovat sobě blízké osoby.⁷⁸ Tato činnost je rodiči nějakou dobu tolerována, ale v závěru se dítě musí naučit ovládat a vydržet napětí v anální oblasti.⁷⁹ Za velmi významnou část vývoje dětské sexuality považuje Freud tzv. „sexuální bádání“. Tato činnost se u dětí začíná objevovat ve falické fázi a v podstatě značí zájem o genitální oblasti. Chlapci si ze začátku myslí, že dívky mají penis stejně jako oni. Když však poté zjistí, že tomu tak není, vzniká u nich to, čemu Freud říká kastrální komplex. Kastrální komplex má pak velký vliv na rozvoj charakteru. Děvčata se zase cítí méněcenná, protože nevlastní penis, a pokud se jim později nedaří hrát jejich ženskou roli, onemocní neurózou a přání být chlapcem je pak mnohem silnější.⁸⁰ V této fázi vznikají také dva typy konfliktů – u chlapců Oidipovský a u dívek Elektřin. Jedná se o konflikt, kdy dítě cítí velkou náklonnost k rodiči opačného pohlaví, a to tak velkou, že zároveň cítí nenávisť k rodiči stejného pohlaví. Konflikt je vyřešen až později s procesem identifikace, kdy se dítě identifikuje s rodičem stejného pohlaví, a incestní touhy po rodiči opačného pohlaví jsou vytěsněny. Drapela však dodává, že Freud byl toho názoru, že Elektřin konflikt nikdy zcela nevymizí. V následující fázi, nesoucí název latentní, dochází k sexuálnímu útlumu a libido se přesunuje do oblasti školních povinností. Freud o tomto období hovoří jako o jakési „infantilní amnestii“, která před námi skrývá naše dětství a doslova „nás činí vůči němu cizinci“. ⁸¹ Domnívá se, že tuto amnézii způsobuje právě fakt, že období, jež je zapomenuto, obsahovalo naše sexuální zkušenosti, a proto bylo vytěsněno. Rozvzpomenutí na toto období má pomoci právě psychoanalýza.⁸² Za závěrečnou fázi pokládáme fázi genitální, období prožívání již pravých erotických vztahů.⁸³

Jung na rozdíl od Freuda nepopisuje vývoj osobnosti v jednotlivých stádiích lidského života. Hovoří pouze o určitém období, které nastává kolem třicátého až čtyřicátého roku věku a znamená zásadní obrat v životě člověka. Jedná se o obrat k tzv. individuaci neboli sebeuskutečnění. Tuto událost definuje jako „novou rovnováhu“ či „nový střed celé osobnosti“. Jedná se v podstatě o přesun zájmu z praktických starostí k filosofickému, kulturnímu či náboženskému citění.⁸⁴ V Říčanově knize *Psychologie osobnosti: obor v pohybu* se můžeme dočíst, že Jung toto období popisuje z vlastní zkušenosti. V době,

⁷⁸ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I.* s. 226.

⁷⁹ DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti.* s. 25.

⁸⁰ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I.* s. 227-228.

⁸¹ DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti.* s. 26.

⁸² FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I.* s. 233.

⁸³ DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti.* s. 26.

⁸⁴ Tamtéž. s. 37.

kdy se názorově rozešel s Freudem, mu bylo třicet osm let a prodělal těžkou osobní krizi následovanou duševní nemocí. V té době míval zvláštní sny a fantazie, které byly velmi podobné těm, které popisovali jeho pacienti. Věřil, že se takto skrz vlastní nevědomí setkává s kolektivním nevědomím lidstva, proto druhou polovinu svého života věnoval studiu těchto fantazijních výjevů.⁸⁵

V Perlově gestalt terapii je hlavním cílem pomoci člověku, aby se stal kompletním, zralým. Zralý člověk je ten, který má jasnou představu o tom, co chce, jeho osobnost je úplná bez chybějících částí.⁸⁶ Současně však Perls uznává, že když se zamyslíme, dojdeme v určitém okamžiku k zjištění, že každý z nás tyto díry v osobnosti má. Nejdůležitější chybějící částí je střed, „zakotvení ve vlastním já“. Je to „snad ten nejvyšší stav, kterého může lidská bytost dosáhnout“. Člověk má možnost objevit své chybějící části za pomoci terapeuta, který se snaží pacienta frustrovat tím způsobem, že vytvoří takovou situaci, kdy je pacient nucen rozvinout své schopnosti k růstu.⁸⁷ Zde se dostáváme k dalšímu důležitému pojmu v gestalt terapii, a tím je frustrace.

Ač je frustrace pojímána jako negativní jev, Perls ji paradoxně chápe velmi pozitivně. Jeho názor je takový, že člověk nemá potřebu rozvíjet své schopnosti, pokud není frustrován. Frustrace je tedy tím, co ho nutí využívat jeho potenciálů. Tuto skutečnost objasňuje na příkladu dítěte, které když je rodiči rozmazlováno, tak ustrne a začíná využívat manipulace, aby získalo podporu z okolí. Jakmile začne manipulovat, začíná se v něm tvořit charakter a ztrácí možnost rozvinout svůj potenciál.⁸⁸

Během procesu zrání však může dojít k poruše růstu. Perlsovi se nejeví Freudovo slovo neuróza jako vhodné, protože mu více připomíná označení pro narušení vývoje. Dle Freuda existuje určité stádium zralosti, ze kterého se už dále nevyvíjíme, tedy je možná pouze regrese. Perls se však ptá, co nám brání se dál vyvíjet? Následně si odpovídá, že je to kvůli tzv. „slepé uličce“, což je situace, kdy už „podpora zvnějšku nebo zastaralá a již nevyhovující podpora vnitřní nevede nadále vpřed a autentické sebedopory ještě není dosaženo.“ Pro porozumění nesmíme ještě opomenout Perlovu definici zrání, která zní následovně: „zrání je přechod od podpory z okolí k sebedopore, ke schopnosti stát na

⁸⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: Obor v pohybu*. s. 174-175.

⁸⁶ PERLS, Frederick S. *Gestalt terapie doslova*. s. 33-34.

⁸⁷ Tamtéž. s. 44-45.

⁸⁸ Tamtéž. s. 40.

vlastních nohou.“⁸⁹ Jung se myšlenkou zralé osobnosti taktéž zabýval. V jeho pojetí je takovou osobou ten, kdo „dosáhl vysokého stupně sebeuskutečnění“. Zároveň kritizuje Freudovo příliš objektivní postup při léčení neurózy. Říká, že nelze pacientovi pomoci stát se celistvou osobností, pokud on sám neuzná celou svou bytost a nepřevzme odpovědnost za své dobré i špatné stránky.⁹⁰

Zmínili jsme regresi, jeden z Freudových obranných mechanismů, je tedy na místě tento pojem vysvětlit a uvést zbývající tři – fixaci, vytěsnění a sublimaci. Již zmíněná regrese je návrat k nižší vývojové fázi v případě, že v průběhu dosahování cíle „ukájení“ jedinec narazí na vnější překážky. Regrese úzce souvisí s fixací, jelikož jsou-li fixace silné, hůře se bráníme vnějším nástrahám. Fixaci Freud doslova charakterizuje jako „setrvání určité dílčí tendence na nějakém ranějším stupni“. Co se týče vytěsnění, Freud varuje, abychom ho nezaměňovali za regresi. Vytěsněním se myslí proces, kdy se různé myšlenky a přání stávají nevědomými, což je psychický akt, který se svým způsobem také vrací z vyššího stupně na nižší, proto bychom mohli mít tendenci nazývat ho regresí.⁹¹ Poslední mechanismus, sublimace, je přenos libida ze sexuální oblasti na oblast sociální činnosti. Jedná se v podstatě o „přimknutí sexuálních tendencí k jiným tendencím nesexuálním.“⁹²

Jung rozlišil tři pojmy týkající se přesouvání duševní energie, které jsou sice podobné těm Freudovým, ale v některých aspektech se přesto liší. Jedná se o pojmy: vytěsnění, sublimaci a symbolizaci. Vytěsnění Jung nepovažoval za ideální způsob přesunu energie, neboť obsah vytěsněný tímto procesem budí napětí v nevědomé psyché, což není žádoucí. Sublimace se velmi podobá Freudovo stejnojmennému pojmu, jedná se totiž o „vedení energie z méně socializovaného chování do společensky přijatelných či kulturně vyšších procesů“. Symbolizaci považoval Jung za užitečný proces, kdy dochází k přesouvání energie do „přijatelnějšího počínání“. Jedná se kupříkladu o rituální kmenové tance či náboženské obřady.⁹³

⁸⁹ PERLS, Frederick S. *Gestalt terapie doslova*. s. 35-36.

⁹⁰ JUNG, C.G. *Analytická psychologie: její teorie a praxe*. s. 168-169.

⁹¹ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I*. s. 243-244.

⁹² Tamtéž. s. 246.

⁹³ DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti*. s. 38.

8 SNY

V této kapitole se pokusíme přiblížit, jaká je souvislost mezi sny a nevědomím člověka. Problematice snů náleží zvláštní místo v psychoanalýze, jelikož pro ni znamená jistý obrat k hlubinné psychologii.⁹⁴ Sny tedy vyjadřují nebo zachycují jakousi část naší osobnosti, kterou nikdy nemáme pod kontrolou, která je však možná prý před vědomou částí „o krok napřed“.⁹⁵ Nicméně tato část rovněž patří ke struktuře naší osobnosti.

Freud kdysi nazval sny „královskou cestou do nevědomí“⁹⁶ či „strážci spánku, kteří jej chrání před narušením“. Dle jeho názoru sny svým způsobem plní nevědomá přání člověka a stejně tak v nich můžeme spatřit střípky událostí uplynulého dne. Odhalit význam snu může sám člověk, který sen prožil, či terapeut, který sen interpretuje. V prvním případě se jedná o význam zjevný neboli manifestní a v druhém případě o skrytý neboli latentní.⁹⁷

Rainwaterová, stejně jako Freud, věří, že nám sny připomínají méně povšimnuté události dne. Naše psyché⁹⁸ prý dokonce pozná začínající proces nemoci ještě dříve, než se vůbec projeví. Proto bychom měli snům s tematikou jídla či našeho těla věnovat obzvlášť velkou pozornost. Ovšem i noční můry jsou velmi důležitými sny. Rainwaterová je toho názoru, že za jejich vznikem může stát konflikt dvou podosobností. Je tedy opět na nás, abychom zjistili, o jaký konflikt se jedná, a dle toho vymysleli způsob, kterým podosobnosti vzájemně usmíříme. Rainwaterová rovněž radí, abychom si v případě, že se vzbudíme ze snu dříve, dokončili svůj sen ve svých představách. Tato technika pochází z již zmiňované gestalt terapie Fredericka Perlse.⁹⁹

Za velmi důležitou techniku považuje autorka tzv. Senoiskou práci se sny. Tato technika byla objevena ve třicátých letech Kiltonem Stewartem a H. D. Noonem, kteří v té době studovali malajský kmen, podle něhož je také technika pojmenována. Tato technika

⁹⁴ FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I.* s. 331.

⁹⁵ JUNG, C.G. *Analytická psychologie: její teorie a praxe.* s. 120.

⁹⁶ RAINWATER, Janette. *Vezměte život do vlastních rukou.* s. 113.

⁹⁷ DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti.* s. 28.

⁹⁸ Janette Rainwaterová ve své knize *Vezměte život do vlastních rukou* využívá tento Jungův pojem.

⁹⁹ RAINWATER, Janette. *Vezměte život do vlastních rukou.* s. 116-123.

spočívá v tom, že se můžeme ze svých snů leccos naučit. Tedy pokud si v případě zlého snu uvědomíme, že sníme, měli bychom se ovládnout a pokračovat v tomto snu dál.¹⁰⁰

Rainwaterová, ze své praxe ví, že spousta lidí tvrdí, že žádné sny nemají, jelikož si po probuzení žádný sen nevybavují, nebo naopak věří tomu, že mají méně snů než ostatní. Proto radí, ať sami se sebou „uzavřeme smlouvu“ o tom, že si budeme své sny zaznamenávat ihned po probuzení. Nesmíme podlehnout hlasu podosobnosti Sabotéra, který se nám snaží vnutit názor, že naše sny nestojí za zapsání. Při výkladu snů bychom se však měli vyvarovat toho, abychom hledali radu u našeho terapeuta. Svě sny si můžeme interpretovat pouze my sami, ne nikdo jiný.¹⁰¹

Jung je toho názoru, že sny odkazují na minulost a připomínají nám věci zapomenuté či ztracené. Ovšem jsou také případy, kdy nás upozorňují na přítomné skutečnosti, o kterých jsme ani netušili, že by mohly být nějakým způsobem problematické. Jedná se například o sociální pozici či postavení v manželství.¹⁰² Zároveň si můžeme všimnout, že většina snů obsahuje také určité podrobnosti, které mají původ v myšlenkách či náladách z předchozího dne.¹⁰³

Jung dále rozlišuje dvě základní funkce snu - kompenzační a prospektivní. Kompenzační se mívá připojení určitých prvků z nevědomí k vědomé situaci. Tyto prvky byly původně vytěsněny nebo neměly takovou sílu, aby se staly vědomými. Prospektivní funkce snů je občas nazývána jako proroctví, ale dle Junga takové označení není správné. Obsah takových snů sice někdy napomáhá k vyřešení konfliktů, ale stále se jedná pouze o „předběžné kombinace pravděpodobností, které nemusí nutně souhlasit se skutečným během věcí do všech podrobností“.¹⁰⁴

Pokud chceme svůj sen interpretovat správně, musíme si dle Junga nejdříve ujasnit náš momentální stav vědomí, neboť sen je pouze jeho nevědomé doplnění. Bez tohoto ujasnění nemůžeme sen dešifrovat, pokud se tedy nestrefíme čistou náhodou do

¹⁰⁰ RAINWATER, Janette. *Vezměte život do vlastních rukou*. s. 124.

¹⁰¹ RAINWATER, Janette. *Vezměte život do vlastních rukou*. s. 114-118.

¹⁰² JUNG, C.G. *Výbor z díla I.: Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. s. 29-30.

¹⁰³ Tamtéž. s. 98.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 112.

adekvátního významu.¹⁰⁵ Nesmíme však začít význam našeho nevědomí příliš přeceňovat. Takoví lidé potom bezmezně věří, že existuje něco jako „průvodce duší“, a domnívají se, že tento průvodce řídí celý jejich život.¹⁰⁶

Ovšem ne všechny sny jsou důležité. Jung hovoří o „malých“ a „velkých“ snech, z nichž jsou důležité právě ty „velké“, skrze které se promítají symboly kolektivního nevědomí. Na rozdíl od „malých“ snů si tyto sny pamatujeme celý život a „vyskytují se nejen ve všech dobách a na všech místech, ale také v individuálních snech, fantaziích, vizích a bludných ideách“. Právě tato „všudypřítomnost“ dokazuje, že „lidská duše je sice částečně jedinečná, subjektivní nebo osobní – ale také kolektivní a objektivní“.¹⁰⁷

Fromm, stejně jako výše uvedení autoři, věří, že sny obsahují určitou zprávu, kterou můžeme pomocí vhodného klíče dešifrovat.¹⁰⁸ Snícího člověka přímo přirovnává k „tvůrci“ světa, ve kterém jsou ignorovány zákony logiky, a který není omezen prostorem a časem. V takovém světě se můžeme setkat s mrtvými lidmi či prožít události, které už se odehrály dávno v minulosti.¹⁰⁹

Fromm také poukazuje na jistou podobnost snů s mýty. Říká, že obou těmto pojmům je společný tzv. symbolický jazyk. Nezáleží na tom, jaké je člověk národnosti, symbolický jazyk je jazykem univerzálním, kterému rozumí všechny kultury v dějinách lidstva. Pokud chceme porozumět snům a mýtům, musíme se tento jazyk naučit chápat. A jakmile tento jazyk pochopíme, otevřeme se nám brána ke kontaktu s hlubšími vrstvami naší osobnosti.¹¹⁰

Naše sny jsou ovšem také skutečností, stejně jako jakékoli jiné zkušenosti v našem životě během bdění. Fromm se tedy ptá, co je vlastně skutečnost? Jak můžeme vědět, že to, co se děje ve snu, není opravdu skutečné?¹¹¹

¹⁰⁵ JUNG, C.G. *Výbor z díla I.: Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. s. 107.

¹⁰⁶ Tamtéž. s. 113.

¹⁰⁷ Tamtéž.. 143.

¹⁰⁸ FROMM, Erich. *Sny a mýty*. s.24.

¹⁰⁹ Tamtéž. s.10.

¹¹⁰ Tamtéž. s.11-13.

¹¹¹ Tamtéž. s.10.

Závěrem je také vhodné zmínit pohled Fredericka Perlse, který se otázkou snů také zabýval. Tento autor vidí jistou podobnost mezi sny a psychózami: „obojí je pro druhého absurdní a obojí se dotyčné osobě jeví jako reálné“. Zároveň však spatřuje i podstatný rozdíl v chování psychotika a u snícího člověka. Tento rozdíl spočívá v přístupu k frustraci. Psychotik se frustrací vůbec nezaobírá a raději ji popře, zatímco snící člověk se jí snaží ve snu překonat. Toto překonávání frustrace je nejvíce znatelné v případě nočních můr. Ze začátku nejsme v překonávání frustrace úspěšní, ale pokud na této činnosti budeme pracovat, dokážeme se později s frustrací vyrovnat.¹¹² Perls tedy sny, obzvláště noční můry, chápe jako užitečný prostředek k překonávání frustrace.

¹¹² PERLS, Frederick S. *Gestalt terapie doslova*. s. 140-141.

9 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo představení a srovnání tří klasických a tří doplňujících pohledů na strukturu osobnosti člověka dle různých teoretiků. První část se soustředila na vymezení základního pojmu *osobnost* a jeho chápání v běžné řeči. Následně byl přiblížen také pojem *sociální role*, se kterým většina autorů pracovala, ať již ve smyslu jisté osoby či tzv. podosobností.

V kapitole zaměřené na pojetí jednotlivých teoretiků jsem se snažila stručně nastínit, jaké složky osobnosti vybraní autoři předpokládali. Je patrné, že většina z nich se domnívala, že existují jakési fragmentární osobnosti, které jsou odlišné od našeho skutečného „Já“. Také si můžeme všimnout skutečnosti, že převážná část teorií je založena na faktu, že dvě základní složky osobnosti jsou vzájemně protikladné, případně jedna další funguje jako vyrovnávající článek. Někteří autoři se dokonce prostřednictvím různých technik snažili člověku pomoci k tzv. odtotožnění od jeho podosobností.

Následující kapitoly jsem věnovala pojmům *charakter* a *temperament*. Co se týče charakteru, názory vybraných autorů se značně liší. Freud ve svém dynamickém pojetí odvozoval charakterové rysy od libida, které určuje naše chování. Fromm jej sice následoval v tom, že vytvořil celkový charakter, od kterého jednotlivé rysy taktéž odvozoval, ale základ charakteru viděl v tom, jakým způsobem si člověk osvojuje věci ve svém okolí. Perls naopak přichází s celkem radikálním názorem, že ideálním člověkem je ten, kdo nemá charakter. Charakter totiž považuje za strnulý systém, prostřednictvím kterého lze předvídat naše chování. Druhý pojem *temperament* je společné téma zejména Junga a Fromma. Fromm podrobil kritice Jungovo pojetí temperamentu, jelikož se domníval, že je zde velké riziko záměny s charakterem. Tuto záměnu lze spatřit v situaci, kdy člověk určitého temperamentu hodnotí druhého člověka s odlišným temperamentem jako dobrého či špatného, a v takovém případě výrazy „dobrý“ a „špatný“ značí již charakter.

V kapitole nazvané *Vývoj osobnosti* jsem se pokusila zachytit, co si vybraní autoři představují pod pojmem *zralá osobnost*, a jakým způsobem se takovou osobností stáváme či můžeme stát. Autoři se převážně shodují v tom, že se člověk musí stát určitým

způsobem kompletní, abychom mohli hovořit o zralosti. Ve Freudově případě spočívá tato úplnost v úspěšném projití všemi stádii sexuálního vývoje. Jung naopak nehovoří o žádných stádiích, ale o jednom konkrétním bodě v životě člověka, který nazývá individuací. Jedná se v podstatě o období, kdy člověk začne více směřovat k duchovnímu poznání.

Závěrečnou kapitolu jsem věnovala zvláštní problematice snů. Jak jsem zmínila již v úvodu, sny sice nemají přímou souvislost se strukturou osobnosti, ale lze se jejich prostřednictvím dozvědět o určitých skutečnostech, kterých si člověk není běžně vědom, protože se nacházející v nevědomé části lidské psychiky. Všichni v této kapitole uvedení autoři se na tomto faktu shodují. Za určitými sny dokonce mohou stát konflikty jednotlivých podosobností, proto bychom měli snům věnovat vyšší pozornost, než si myslíme. Zároveň jsou sny prostředkem, skrze nějž se projevují archetypické symboly, které když pochopíme, otevře se nám brána do hlubších vrstev naší osobnosti.

10 SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

ASSAGIOLI, Roberto. *Psychosynthesis*. Wellingborough: Turnstone Press Limited, 1975. ISBN 0-85500-047-3.

DRAPELA, Viktor. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-251-3.

FREUD, Sigmund. *Vybrané spisy I*. Praha: Avicenum, 1969. ISBN 80-201-0225-6.

FROMM, Erich. *Člověk a psychoanalýza*. Praha: Aurora, 1997. ISBN 80-85974-18-5.

FROMM, Erich. *Sny a mýty*. Bratislava: Obzor, 1970.

JUNG, Carl Gustav. *Analytická psychologie: Její teorie a praxe*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0418-1.

JUNG, Carl Gustav. *Výbor z díla I.: Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1997. ISBN 80-85880-14-8.

JUNG, Carl Gustav. *Výbor z díla III.: Osobnost a přenos*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1998. ISBN 80-85880-18-0.

NAKONEČNÝ, Milan. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997, ISBN 80-200-0625-7.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

PERLS, Frederick. *Gestalt terapie doslova*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-115-X

PERLS, Frederick. *Gestalt terapie: Vzrušení lidské osobnosti a její růst*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-507-8.

RAINWATER, Janette. *Vezměte život do vlastních rukou*. Praha: Grada, 1993. ISBN 80-7169-026-0.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: Obor v pohybu*. 6., revidované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, a. s., 2010. ISBN 978-80-247-3133-9.

SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal, 2004. ISBN 80-86598-65-9.

SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie: Člověk jako osoba*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-422-9

11 RESUMÉ

The bachelor thesis is devoted to the performance and comparison of three classical and three supplementary theories of personality. Specifically, it will be concepts of Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Erich Fromm, Janette Rainwater, Frederick Perls and Robert Assagioli.

The first and second chapter is devoted to description of basic concepts - personality and social role, which I mainly dealt with in this thesis. After I briefly introduced concepts of aforementioned theorists. In this brief review I mainly focused on the kind of personality structure, which authors assume. The following chapters dealt with the concept of character and temperament.

In the chapter entitled *Development of personality* I described the views of Freud, Jung and Perls, which deal with the idea of a mature personality. Freud in this context earmarked several developmental stages, which gave basis to many other concepts and therefore I analyzed them more. Then I watched defense mechanisms related to personality development - the common theme of Jung and Freud.

The final chapter I devoted to the problems of dreams, which has no direct connection with the personality structure, although it's related to personality to some extent. I only outlined the importance of dreams in concepts of individual authors.